

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ
«ЖІНОЧИЙ ВИМІР ВІДНОВЛЕННЯ»

Громадська організація
«СПІЛЬНА КОРИСТЬ»

2025 р.

Зміст

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	2
ВСТУП.....	3
МЕТОДОЛОГІЯ.....	6
ОФІЦІЙНІ ДАНІ ЩОДО УЧАСТІ ЖІНОК В ПРОЦЕСАХ ВІДНОВЛЕННЯ.....	8
ЯК ЦЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ: ГОЛОСИ ЖІНОК, ЯКІ ОЧОЛЮЮТЬ ГРОМАДИ.....	18
Контекст: Вплив війни на громади.....	18
Жінки в час війни: Реагування, виклики і ролі.....	20
Жінки і відновлення: Участь та лідерство.....	21
Стан гендерної рівності та інклюзивності.....	23
ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО У ВІДНОВЛЕННІ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИСВІТЛЕННЯ В ЗМІ.....	25
ПОЗИТИВНІ ПРАКТИКИ ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА У ВІДНОВЛЕННІ.....	33
Жінки і безпека. Демінерки.....	33
Жінки і безпека. Пожежна команда.....	34
Жінки у будівництві.....	35
Жінки і соціальні проєкти.....	37
ВИСНОВКИ.....	38
РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	40
Бібліографія.....	43

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВПО – Внутрішньо переміщена особа

ВРУ – Верховна Рада України

ГО – Громадська організація

ДСНС – Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ЗМІ – Засоби масової інформації

ЗСУ – Збройні сили України

ОДА – Обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПРООН – Програма розвитку ООН в Україні

U-LEAD – Програма Ukraine – Local Empowerment, Accountability and Development

USAID – Агентство США з міжнародного розвитку

ТГ – Територіальна громада

ВСТУП

З 2014 року Україна зазнає руйнувань через ворожі дії з боку російської федерації. 24 лютого 2022 року розпочався новий етап війни рф проти України, який змінив безпекову ситуацію по всій країні. Наразі в Україні немає жодного абсолютно безпечного куточка, від обстрілів із застосуванням повітряних засобів ураження потерпають всі регіони: від Києва до Запоріжжя, від Дніпра до Ужгорода. Значна частина регіонів знаходиться під загрозою окупації, або долає наслідки окупації. У періоди соціальних потрясінь та збройних конфліктів надзвичайно важливо інтегрувати та враховувати потреби всіх громадян у всіх сферах діяльності, в тому числі – в процесах відновлення. Процес відновлення має бути гендерно-інклюзивним - враховувати потреби та створювати умови для реалізації прав всіх груп населення, незалежно від віку, статі, стану здоров'я, соціального статусу або інших факторів.

Стаття 3 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" №2866-IV від 08.09.2005 р. визначає, що державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована, зокрема, на встановлення гендерної рівності та забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень. Чи реалізуються в повній мірі норми даного закону практиці? Досить часто процеси є односторонніми, непропорційними і декларативними, коли жінки фактично несуть навантаження та відповідальність, але не отримують визнання, виконують фактичну роботу не маючи на це регламентованих повноважень, забезпечують функціонування та життєздатність громад, хоча юридично ці функції покладені на інших осіб.

Дане дослідження має на меті визначити, чи впроваджують громади при розробці планів відновлення принципи гендерної рівності, та якою є роль жінок в цьому процесі, вивчити досвід жінок, які очолюють громади, або відіграють помітну роль в її управлінні, визначити виклики, з якими стикаються жінки в процесах відновлення.

Процес відновлення територіальних громад є складним і тривалим в часі процесом, який має свої особливості та складнощі, як на етапі планування, так на етапі реалізації. Організаційно порядок відновлення територіальних громад визначений у "Порядку розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад" (затвердженого Постановою КМУ №731 від 18.07.2023). Цей порядок унормовує відновлення регіонів та територіальних громад, яке здійснюється з метою ліквідації негативних наслідків, отриманих в результаті збройної агресії проти України, відбудови зруйнованих та/або пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та громадського призначення, повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання, як це передбачено Законом України "Про засади державної регіональної політики" від 05.02.2015 р. №156-VIII.

Варто зазначити, що спираючись на норми Закону України "Про засади державної регіональної політики" від 05.02.2015 р. №156-VIII (далі - Закон України №156) та "Порядку розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів

відновлення та розвитку територіальних громад" на практиці громади по-різному реалізують принципи гендерно-інклюзивного відновлення, адже міститься чітка вимога оцінки гендерного впливу та потреб заінтересованих осіб, але в Постанові КМУ №731 відсутні чіткі вимоги щодо проведення гендерного аналізу проєктів відновлення. Тобто підзаконний нормативний акт не відображає в повній мірі суть закону і створює для виконавців на місцях можливість на власний розсуд трактувати вимоги до процесів відновлення.

В Україні жінки відіграють дедалі помітнішу роль в усіх сферах життя: в Силах безпеки і оборони, в органах місцевого самоврядування, сфері державного управління, всіх сферах економічної діяльності.

Станом на березень 2025 року понад 70 000 жінок служать у ЗСУ, що становить приблизно 8% від загальної кількості військовослужбовців, причому близько 20 000 з них - на бойових посадах⁽¹⁾.

Жінки-лідери в Україні продовжують стикатися з перешкодами та залишаються недостатньо представленими, особливо на національному рівні в уряді, політичних партіях та парламенті (оскільки у 2021-2025 роках вибори не проводилися, то інформація щодо представництва жінок у виборних органах прийняття рішень у 2021 році наразі залишається переважно актуальною). У нинішньому 9-му скликанні Верховної Ради України 79% народних депутатів – чоловіки і 21% – жінки.

У жовтні 2020 року в Україні відбулися місцеві вибори. За результатами цих виборів в Україні збільшилася кількість жінок, обраних до місцевих рад. В обласних радах 27,8% нещодавно обраних депутатів/ок – жінки. У районних радах жінки становлять 34,3% складу депутатського корпусу. У радах населених пунктів, де проживає понад 10 000 виборців, жінки становлять 32,6% складу, а в радах населених пунктів, де проживає до 10 000 виборців – 41,3%. Після останніх виборів у 2020 році відсоток жінок на посадах голів місцевих рад становить 16,6%⁽²⁾. Таким чином жінки, як правило, мають гірший доступ до керівних посад, які пов'язані з контролем та розподілом ресурсів.

Національне агентство з питань державної служби України (далі – НАДС) оприлюднило статистичні дані щодо чисельності державних службовців за 4 квартал 2024 року.

Зокрема, за інформацією НАДС⁽³⁾, загальна кількість фактично працюючих державних службовців станом на кінець 2024 року становила 156 276 осіб. При цьому кількість жінок серед них становила 118 285 (приблизно 76%), тоді як чоловіків було лише 37 991 (24%). Такий суттєвий дисбаланс свідчить про те, що жінки складають більшість працівників у сфері державного управління. Однак аналіз розподілу за категоріями посад демонструє цікаві закономірності:

- категорія А (вищий корпус державної служби, керівні посади найвищого рівня): жінок 60 осіб (27,27%), чоловіків 160 осіб (72,73%);
- категорія Б (посади керівного рівня середнього рівня): жінок 25 026 осіб (66,48%), чоловіків 12 619 осіб (33,52%);
- категорія В (нижчий рівень державної служби, спеціалісти, виконавці): жінок 93 199 осіб (78,71%), чоловіків 25 212 осіб (21,29%).

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Згідно наведених вище даних, жінки все ще мають менший рівень представленості порівняно з чоловіками на рівнях ухвалення рішень, що перешкоджає розробці збалансованих рішень, в тому числі – в процесах відновлення. При цьому жінки часто залучені до вирішення нагальних питань на місцях в значно більшій мірі, ніж чоловіки: як волонтерки, представниці ОМС, бізнесів, голови домогосподарств тощо.

Звіт містить вступ із викладом актуальності дослідження та його новизни. Далі подано опис мети, методології (зокрема, змішаного підходу), інструментів збору даних, етичних міркувань та обмежень. Основна частина звіту фокусується на аналізі ступеню включеності жінок до процесів відновлення, вплив такого включення на пріоритети відновлення, виклики, з якими стикаються жінки, залучені до процесів відновлення, а також на їх досягнення. Завершальні розділи містять висновки та практичні рекомендації.

МЕТОДОЛОГІЯ

Мета дослідження – проаналізувати стан відновлення громад в розрізі впливу участі жінок на різних етапах в процесах розробки/реалізації стратегії відновлення громади на врахування потреб вразливих груп при створенні та практичній реалізації таких стратегій.

Дослідження застосовує змішаний підхід, поєднуючи кількісні та якісні методи дослідження. Методологія складається з трьох ключових компонентів: кабінетного дослідження, емпіричного польового дослідження (фокус-групове дослідження, глибинні інтерв'ю) та контент-аналізу.

В межах дослідження було проведено **кабінетний аналіз** наявних стратегічних документів в сфері відновлення та розвитку в 40 пілотних громадах (Табл. 1). Для дослідження були відібрані громади, які перебували в окупації, в яких велись бойові дії, громади, які зазнали руйнувань внаслідок ракетних обстрілів, а також громади, які зазнали значного впливу внаслідок вимушеної міграції населення:

- деокуповані громади - 26
- громади, в яких велись бойові дії (прифронтові громади) - 3
- громади, в яких наявні руйнування (тилові громади) - 11

Дослідженням передбачалось проаналізувати наявність таких ключових для відновлення та розвитку громад, постраждалих від війни, стратегічних документів:

- Стратегія (програма, план) відновлення територіальної громади.
- Стратегія (програма, план) розвитку територіальної громади.
- Для громад, які не мають затверджених стратегічних документів, виявити, на якому етапі процесу розробки стратегії (програми, плану) відновлення знаходиться громада.
- Наявність актуального гендерного профілю громади (чи враховані ці дані при розробці стратегічних документів по відновленню та розвитку).

Емпіричний компонент доповнює кабінетне дослідження шляхом збору первинних даних за допомогою інтерв'ю та фокус-груп. Емпірична частина дослідження проводилася з використанням якісних та кількісних соціологічних методів.

У рамках якісного дослідження було проведено фокус-групове дослідження та глибинні інтерв'ю з метою зібрати інформацію про досвід жінок, які брали участь в процесах швидкого реагування на виклики повномасштабного вторгнення та подальшому відновленні постраждалих громад. Такий формат дозволив створити безпечне середовище для обговорення чутливих тем, в тому числі пов'язаних з питаннями безпеки (як особистої, так і безпекою громади), питаннями тиску на жінок, які очолюють громади. Загальне охоплення – 9 учасниць.

Усі учасниці дослідження брали участь в ньому на основі добровільної та свідомої згоди. До початку участі кожна респондентка була ознайомлена з метою дослідження, методами збору даних, можливими ризиками та перевагами, а також мала право

відмовитися або припинити свою участь у дослідженні в будь-який момент без пояснень та жодних негативних наслідків.

Окрему увагу в дослідженні було приділено питанням висвітлення участі жінок в процесах відновлення. Було проведено **контент-аналіз** сайтів громад, залучених до дослідження, відкритих інтернет-джерел на предмет висвітлення ролі жінок на різних етапах.

Беручи до уваги кількість залучених до дослідження громад, це дослідження не претендує на всеохопність або статистичну репрезентативність. Його мета — надати попередні аналітичні висновки та виявити ключові тенденції, потреби, виклики та бар'єри для всеохопної участі жінок в процесах відновлення.

ОФІЦІЙНІ ДАНІ ЩОДО УЧАСТІ ЖІНОК В ПРОЦЕСАХ ВІДНОВЛЕННЯ

Для дослідження були відібрані 40 громад:

- деокуповані громади - 26
- громади, в яких велись бойові дії (прифронтові громади) - 3
- громади, в яких наявні руйнування (тилові громади) – 11

Розбивка по областях:

- Дніпропетровська – 2 ТГ
- Житомирська – 1 ТГ
- Запорізька – 1 ТГ
- Івано-Франківська – 1 ТГ
- Київська – 6 ТГ
- Львівська – 1 ТГ
- Миколаївська – 3 ТГ
- Полтавська – 1 ТГ
- Сумська – 8 ТГ
- Харківська – 6 ТГ
- Хмельницька – 1 ТГ
- Херсонська – 5 ТГ
- Чернігівська – 4 ТГ

Таблиця 1. Перелік громад, відібраних для участі в дослідженні

№	Назва громади	Область	Критерій відбору
1	Томаківська	Дніпропетровська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
2	Солонянська	Дніпропетровська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
3	Овруцька	Житомирська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
4	Вільнянська	Запорізька	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
5	Бурштинська	Івано-франківська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
6	Бородянська	Київська	перебувала під тимчасовою окупацією
7	Бучанська	Київська	перебувала під тимчасовою окупацією
8	Ірпінська	Київська	перебувала під тимчасовою окупацією
9	Баришівська	Київська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
10	Великодимерська	Київська	перебувала під тимчасовою окупацією
11	Димерська	Київська	перебувала під тимчасовою окупацією
12	Стрийська	Львівська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
13	Шевченківська	Миколаївська	перебувала під тимчасовою окупацією
14	Мішково-Погорілівська	Миколаївська	велись бойові дії
15	Воскресенська	Миколаївська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Таблиця 1. Перелік громад, відібраних для участі в дослідженні

№	Назва громади	Область	Критерій відбору
16	Пирятинська	Полтавська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
17	Лебединська	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
18	Великописарівська	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
19	Тростянецька	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
20	Недригайлівська	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
21	Боромлянська	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
22	Охтирська	Сумська	перебувала під тимчасовою окупацією
23	Чупахівська	Сумська	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
24	Білопільська	Сумська	велись бойові дії
25	Дергачівська	Харківська	перебувала під тимчасовою окупацією
26	Савинська	Харківська	перебувала під тимчасовою окупацією
27	Чугуївська	Харківська	велись бойові дії
28	Балаклійська	Харківська	перебувала під тимчасовою окупацією
29	Малинівська	Харківська	перебувала під тимчасовою окупацією
30	Ізюмська	Харківська	перебувала під тимчасовою окупацією
31	Нововоронцовська	Херсонська	перебувала під тимчасовою окупацією
32	Чорнобаївська	Херсонська	перебувала під тимчасовою окупацією
33	Білозерська	Херсонська	перебувала під тимчасовою окупацією
34	Кочубеївська	Херсонська	перебувала під тимчасовою окупацією
35	Вознесенська	Херсонська	перебувала під тимчасовою окупацією
36	Шепетівська	Хмельницька	наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду
37	Корюківська	Чернігівська	перебувала під тимчасовою окупацією
38	Куликівська	Чернігівська	перебувала під тимчасовою окупацією
39	Менська	Чернігівська	перебувала під тимчасовою окупацією
40	Сновська	Чернігівська	перебувала під тимчасовою окупацією

Територіальні громади, залучені до дослідження, перебувають на різних етапах формування стратегічних документів, необхідних для процесів відновлення. В 14 громадах наявний комплексний документ стратегії та розвитку, в решти громад окремі документи по відновленню та розвитку.

Слід зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, до процесів відбудови постраждалих від війни громад долучились міжнародні громадські та благодійні організації, діяльність яких була сфокусована не лише на швидкому реагуванні на безпекові виклики, але й на підтримку громад в напрацюванні стратегічних документів для початку процесу відновлення та розвитку таких громад. Таку діяльність провадили, зокрема:

1. Розробка планів відновлення та розвитку 15 пілотних громад у рамках Good Governance Fund проєкту «Надання експертної та технічної підтримки уряду та регіональним адміністраціям у розробці й імплементації планів відновлення» за підтримки уряду Великої Британії (UK Aid). Імплементатори проєкту — Abt Britain та Центр економічної стратегії ⁽⁴⁾.

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики.

2. Допомога в підготовці стратегій розвитку громад програмою U-LEAD (Ukraine – Local Empowerment, Accountability and Development, Україна - підсилення на місцях, підзвітність та розвиток) - програма співпраці між українським урядом, Європейським Союзом та його державами-членами Німеччиною, Польщею, Данією, Францією та Словенією⁽⁵⁾.

3. Розробка комплексних планів відновлення громад у рамках Проєкту USAID "Децентралізація приносить кращі результати та ефективність" (DOBRE)⁽⁶⁾.

Варто також звернути увагу, що частина громад брали участь одночасно в кількох таких програмах, тож мають стратегічні документи в 2-3 різних редакціях.

Підготовлені в межах співпраці з міжнародними організаціями програми та плани відновлення використовуються як основа для стратегічних документів в сфері відновлення, затверджених на рівні громад, але не завжди наявність таких планів/програм гарантує подальше їх затвердження. Серед 40 громад, залучених до дослідження, 29 громад мають напрацьовані за підтримки міжнародних організацій плани або програми відновлення, 14 територіальних громад мають затверджені плани/програми відновлення, 1 територіальна громада знаходиться на стадії очікування на затвердження, ще 25 громад перебувають на стадії розробки таких документів (Рис.1).

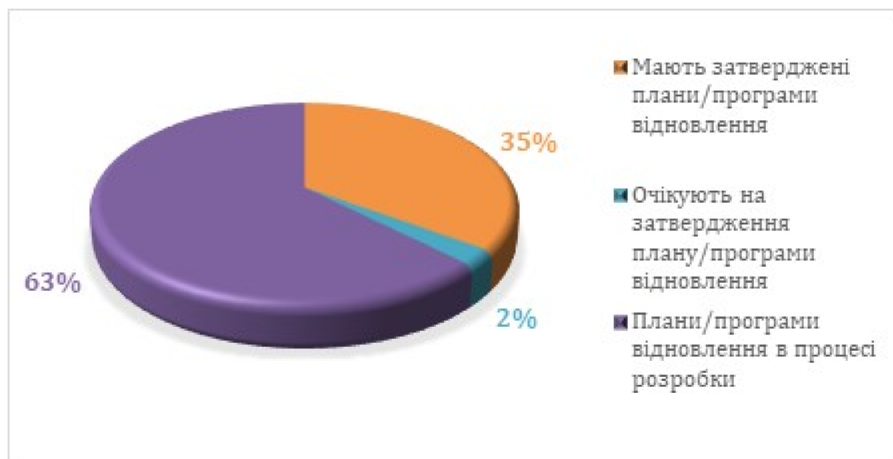

Рисунок 1. Співвідношення кількості громад в залежності від стану розробки/прийняття планів/програм відновлення

В процесі аналізу 14 затверджених планів/програм відновлення виявлено наступні тенденції:

- документи мають різний формат та різні системи показників: від плану-графіку конкретних проєктів відбудови певної кількості об'єктів до узагальнених напрямків без чітко визначених бюджетів, що унеможлиблює реалістичну оцінку ефективності реалізації таких планів/стратегій;

- в частині документів не зазначено обсяги запланованого фінансування, що унеможлиблює прогнозування термінів виконання та ускладнює процес пошуку фінансування;

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

- основний напрямок відновлення громад – відбудова об’єктів інфраструктури до стану, який був до 24 лютого 2022 р., недостатньо уваги приділяється відновленню безпосередньо людського капіталу та розширенню можливостей громад через створення нових ініціатив та об’єктів.

Варто зазначити, що громади під час розробки планів/стратегій відновлення, активно залучають до консультацій представників/ць громади, та включають надані пропозиції до проєктів документів. Для збору пропозицій від мешканців/ок громад використовують формати фокус-групових досліджень, громадських обговорень, консультацій з представниками/цями окремих груп тощо.

В 19 громадах існують документи, в яких відображено гендерно-сегреговані дані: в 5 територіальних громадах наявні гендерні профілі (4 профілі - розроблені в 2024-2025 рр, 1 профіль - 2019 року), в 11 територіальних громадах наявні соціальні/соціально-економічні паспорти (5 паспортів - створені до 2022 р., 6 паспортів - створені в 2024 р.). Також в 12 громадах гендерно-сегреговані дані включені безпосередньо до планів/стратегій відновлення, створених за підтримки міжнародних організацій. Серед таких планів/стратегій слід виокремити Стратегії розвитку, розроблені в межах Програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). Зазначені стратегії мають детальну гендерно-сегреговану інформацію щодо структури населення, зайнятості, освіти, міграційних процесів та інших сфер, які є надважливими для ухвалення ефективних та збалансованих рішень.

В багатьох випадках наведені дані потребують оновлення, адже внаслідок збройної агресії російської федерації про України багато громад стикнулись із значною міграцією, знищенням інфраструктури, ре-локацією бізнесів тощо.

Варто зазначити, що інформація, наведена в соціальних/соціально-економічних профілях громад та планах/стратегіях відновлення гендерно-сегреговані дані наведені в значно менших обсягах, ніж це передбачено гендерними профілями, наприклад, наведена гендерно-сегрегована статистика в розрізі демографічних груп, проте інформація щодо зайнятості населення або залученості до освітніх процесів наведена в узагальненому вигляді. Також в інформація щодо структури груп ВПО, мігрантів, ветеранів/ок в соціальних/соціально-економічних профілях громад та планах/стратегіях відновлення не наведена.

Представники/ці громад аргументують відсутність актуальних гендерних профілів ситуацією тотальної невизначеності через процеси внутрішньої міграції, близькість лінії бойового зіткнення та/або державного кордону, загальні міграційні процеси, економічну нестабільність тощо. Проте відсутність вичерпної інформації щодо структури населення громад та потреб різних груп ставить під сумнів доцільність заходів, включених до складу планів/стратегій відновлення, а також достатність обсягів запланованого фінансування.

Окремої уваги заслуговують Комплексна програма гендерної рівності на 2022-2025 роки Корюківської територіальної громади, яка містить частину показників, передбачених

форматом гендерного профілю. Інформація, наведена в зазначеній програмі потребує доповнення, проте є ширшою, ніж в соціальному паспорті громади.

З 40 громад, які були включені до дослідження, лише 9 очолюються жінками (22,5 %): Вільнянська, Бородянська, Воскресенська, Лебединська, Савинська, Чугуївська, Білозерська, Кочубеївська, Куликівська (Рис 2).

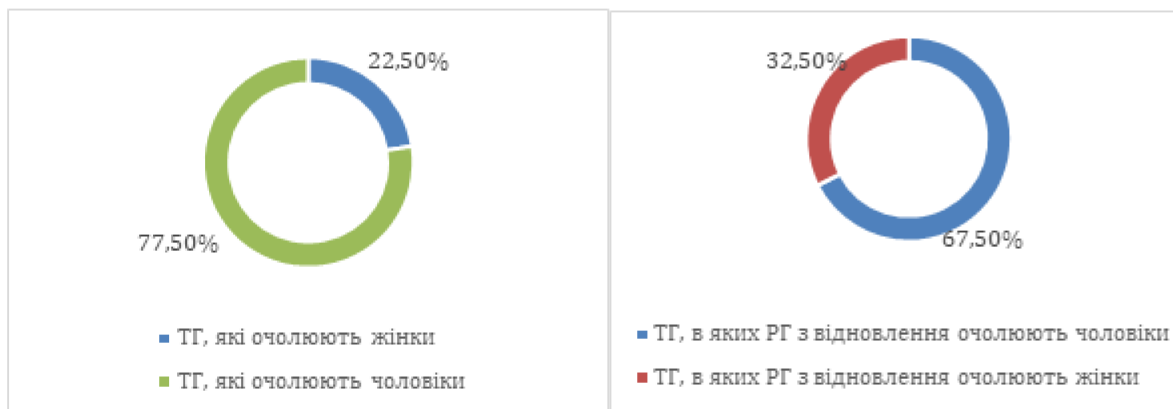

Рисунок 2. Голови територіальних громад та робочих груп з відновлення (розподіл за статтю)

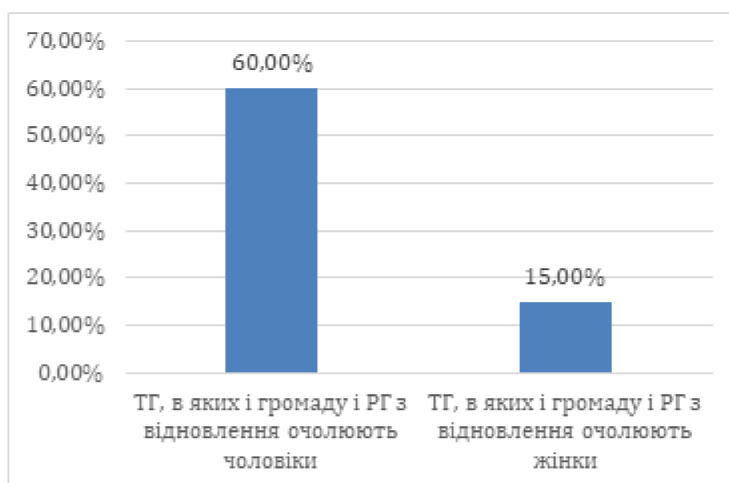

Рисунок 3. Моно-гендерне керівництво процесами відновлення в громадах

В громадах, очолюваних чоловіками, жінки беруть активну участь в процесах відновлення як голови робочих груп із напрацювання комплексних планів відновлення, голови ініціативних груп та організацій громадянського суспільства, а також в якості уповноважених представниць соціальних груп, потреби яких вимагають додаткової уваги для врахування в планах/стратегіях відновлення.

Одним з аспектів залучення жінок до процесів відновлення є гендерний склад робочих груп з розробки комплексних планів відновлення. Як вже зазначалось, з 40 громад, які були залучені до дослідження, в 13 громадах робочі групи очолюють жінки. При цьому середній відсоток жінок у складі робочих груп по громадах становить 54,47 % (найнижчий показник – 28,57 % в Великодиммерській ТГ Київської області, найвищий показник – 88,24 % в

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Кочубеївській ТГ Херсонської області). Середній показник кількості жінок в робочих групах громад, очолюваних жінками становить 60,35 %, в той час як в громадах, очолюваних чоловіками - 49,56 %.

Статистичний аналіз даних щодо залученості жінок до складу робочих груп з відновлення свідчить про велике розпорошення показників (коефіцієнт дисперсії $D > 1$, має місце варіабельність більша за випадковий розподіл; розподіл даних значно відхиляється від розподілу за Пуассоном), тобто є значна варіативність кількості жінок в робочих групах, тоді як середні показники на рівні близько 50 % (паритетна кількість жінок і чоловіків в складі робочих груп) є швидше виключенням, аніж закономірністю.

σ^2	198,10
μ	54,47
D	3,64

Як зазначалось вище, більшість громад (62,5%) ще не мають затверджених планів/стратегій, що унеможлиблює проведення оцінки направленості запланованих заходів по відновленню на підставі стратегічних документів. В межах даного дослідження було використано дані платформи DREAM (єдина цифрова інтегрована інформаційно-аналітична система управління процесом відбудови), на якій представлені проекти 39 з 40 досліджуваних громад.

Таблиця 2. Розподіл за напрямками проектів на платформі DREAM в розрізі територіальних громад

Назва територіальної громади	Область	Загальна кількість проектів на платформі DREAM	Кількість проектів по відновленню закладів дошкільної освіти		Кількість проектів по відновленню закладів шкільної освіти		Кількість проектів по відновленню закладів охорони здоров'я		Питома вага проектів по відновленню закладів охорони здоров'я та навчальних закладів
			шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	
Томаківська	Дніпропетровська	4	0	0,00%	1	25,00%	1	25,00%	50,00%
Солонянська	Дніпропетровська	43	0	0,00%	13	30,23%	3	6,98%	37,21%
Овруцька	Житомирська	12	0	0,00%	6	50,00%	2	16,67%	66,67%
Вільнянська	Запорізька	15	0	0,00%	2	13,33%	0	0,00%	13,33%
Бурштинська	Івано-франківська	30	0	0,00%	3	10,00%	2	6,67%	16,67%
Бородянська	Київська	126	0	0,00%	15	11,90%	4	3,17%	15,08%
Бучанська	Київська	164	6	3,66%	23	14,02%	16	9,76%	27,44%
Ірпінська	Київська	240	12	5,00%	12	5,00%	11	4,58%	14,58%
Баришівська	Київська	18	5	27,78%	8	44,44%	2	11,11%	83,33%

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проекту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Таблиця 2. Розподіл за напрямками проєктів на платформі DREAM в розрізі територіальних громад

Назва територіальної громади	Область	Загальна кількість проєктів на платформі DREAM	Кількість проєктів по відновленню закладів дошкільної освіти		Кількість проєктів по відновленню закладів шкільної освіти		Кількість проєктів по відновленню закладів охорони здоров'я		Питома вага проєктів по відновленню закладів охорони здоров'я та навчальних закладів
			шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	
Великодимерська	Київська	21	0	0,00%	19	90,48%	0	0,00%	90,48%
Димерська	Київська	19	2	10,53%	5	26,32%	2	10,53%	47,37%
Стрийська	Львівська	14	1	7,14%	5	35,71%	4	28,57%	71,43%
Шевченківська	Миколаївська	9	4	44,44%	5	55,56%	0	0,00%	100,00%
Мішково-Погорілівська	Миколаївська	7	0	0,00%	3	42,86%	0	0,00%	42,86%
Воскресенська	Миколаївська	7	0	0,00%	6	85,71%	0	0,00%	85,71%
Пирятинська	Полтавська	7	0	0,00%	3	42,86%	0	0,00%	42,86%
Лебединська	Сумська	16	1	6,25%	11	68,75%	0	0,00%	75,00%
Великописарівська	Сумська	13	0	0,00%	5	38,46%	2	15,38%	53,85%
Тростянецька	Сумська	31	0	0,00%	4	12,90%	9	29,03%	41,94%
Недригайлівська	Сумська	5	0	0,00%	2	40,00%	1	20,00%	60,00%
Боромлянська	Сумська	4	0	0,00%	1	25,00%	0	0,00%	25,00%
Охтирська	Сумська	17	0	0,00%	8	47,06%	2	11,76%	58,82%
Чупахівська	Сумська	8	0	0,00%	4	50,00%	2	25,00%	75,00%
Білопільська	Сумська	4	1	25,00%	2	50,00%	0	0,00%	75,00%
Дергачівська	Харківська	66	0	0,00%	7	10,61%	5	7,58%	18,18%
Савинська	Харківська	8	1	12,50%	3	37,50%	0	0,00%	50,00%
Чугуївська	Харківська	55	0	0,00%	19	34,55%	8	14,55%	49,09%
Балаклійська	Харківська	90	6	6,67%	11	12,22%	3	3,33%	22,22%
Малинівська	Харківська	0	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
Ізюмська	Харківська	103	2	1,94%	14	13,59%	6	5,83%	21,36%
Нововоронцовська	Херсонська	15	1	6,67%	8	53,33%	1	6,67%	66,67%
Чорнобаївська	Херсонська	82	2	2,44%	4	4,88%	1	1,22%	8,54%
Білозерська	Херсонська	3	0	0,00%	1	33,33%	0	0,00%	33,33%
Кочубеївська	Херсонська	7	3	42,86%	1	14,29%	0	0,00%	57,14%
Вознесенська	Херсонська	21	3	14,29%	4	19,05%	1	4,76%	38,10%

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики.

Таблиця 2. Розподіл за напрямками проєктів на платформі DREAM в розрізі територіальних громад

Назва територіальної громади	Область	Загальна кількість проєктів на платформі DREAM	Кількість проєктів по відновленню закладів дошкільної освіти		Кількість проєктів по відновленню закладів шкільної освіти		Кількість проєктів по відновленню закладів охорони здоров'я		Питома вага проєктів по відновленню закладів охорони здоров'я та навчальних закладів
			шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	шт	процент від загальної к-ті	
Шепетівська	Хмельницька	6	0	0,00%	2	33,33%	3	50,00%	83,33%
Корюківська	Чернігівська	17	4	23,53%	6	35,29%	3	17,65%	76,47%
Куликівська	Чернігівська	4	0	0,00%	4	100,00%	0	0,00%	100,00%
Менська	Чернігівська	52	2	3,85%	22	42,31%	3	5,77%	51,92%
Сновська	Чернігівська	12	0	0,00%	7	58,33%	0	0,00%	58,33%

Найбільш активними в розміщені проєктів на платформі DREAM були Бородянська, Бучанська, Ірпінська та Ізюмська територіальні громади (понад 100 проєктів від кожної з громад), найменш активними – Томаківська, Недригайлівська, Боромлянська, Білопільська, Білозерська та Куликівська територіальні громади (5 або менше проєктів від кожної громади). Малинівська територіальна громада Харківської області не представлена на платформі DREAM.

Згідно наведених даних (Табл. 2) середній показник питомої ваги проєктів, направлених на відновлення об'єктів освіти та охорони здоров'я, становить 50,11%. При цьому найвищі показники мають Великодиммерська, Шевченківська та Куликівська ТГ – понад 90%, найнижчі показники в Вільнянській, Ірпінській та Чорнобаївській територіальних громад.

В результаті аналізу з використанням статистичних методів, було виявлено, що відсутній лінійний прогнозований зв'язок між такими факторами як стать голови громади (x1) та відсоток проєктів соціального спрямування (x3) або питома вага кількості жінок в складі робочих груп з відновлення (x2) та відсоток проєктів соціального спрямування (x3). Коефіцієнти кореляції свідчать про незначний зворотнопропорційний зв'язок на межі зі статистичною похибкою.

$r_{x1,x2}$	$r_{x1,x3}$
-0,09929	-0,08936

Такі показники свідчать про наявність інших факторів, які мають більший вплив на пріоритезацію напрямків відновлення в громадах (кількість ініціатив соціального спрямування та ініціатив щодо відбудови загальної інфраструктури, підприємств тощо), це можуть бути такі фактори:

- бізнес-інтереси окремих груп та осіб;

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики.

- політичний тиск та сфокусованість на майбутніх виборах;
- авторитаризм частини керівників/ць підприємств та очільників/ць органів місцевого самоврядування;
- відсутність розуміння джерел фінансування та майбутнього процесів децентралізації;
- пріоритети міжнародних донорських організацій;
- відсутність розуміння в учасниць/ків процесів розробки планів/стратегій відновлення комплексності процесів відновлення (концентрація уваги та зусиль саме на відбудові об'єктів, які були зруйновані/зазнали ушкоджень, без врахування перспектив відновлення людського капіталу);
- жінки, які входять до складу робочих груп з відновлення, часто стикаються з тиском з боку колег-чоловіків, які просувають питання відновлення в першу чергу виробничих підприємств порівняно з проєктами соціального спрямування, аргументуючи це "раціональністю стратегій відновлення".

Більш значущим є зв'язок між такими факторами як наявність в громаді розробленого та затвердженого гендерного профілю або іншого документа, який містить достатньо розгорнуту гендерно-сегреговану інформацію, як Комплексна програма "Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків Корюківської громади на 2022 – 2025 роки" або стратегія розвитку Сновської територіальної громади (x4) та питома вага кількості жінок в складі робочих груп з відновлення (x2), наявність в громаді розробленого та затвердженого гендерного профілю (x4) та відсоток проєктів соціального спрямування (x3):

$r_{x4,x2}$	$r_{x4,x3}$
0,03766	0,20138

Статистично значущим є зв'язок між наявністю затвердженого гендерного профілю та питоною вагою кількості проєктів соціального спрямування, на рівні $r_{x4,x3} = 0,20138$. Зв'язок між наявністю затвердженого гендерного профілю та кількістю жінок в робочій групі залишається на рівні статистичної похибки $r_{x4,x2} = 0,03766$.

В контексті вивчення гендерного складу робочих груп з відновлення окремого дослідження потребує питання призначення очільників/ць підрозділів ОМС та комунальних закладів, яких до робочих груп з відновлення досить часто включають за посадою. У зв'язку з можливістю бронювання від мобілізації керівників відділів ОМС та комунальних закладів наразі триває процес номінального призначення на посади чоловіків при фактичному виконанні обов'язків жінками. Тож для отримання більш релевантних даних (номінальне та фактичне виконання функцій) потрібно окремо дослідити хронологію зміни посадових осіб на ключових позиціях в динаміці останніх 2 років.

Наведені дані дають підстави зробити наступні висновки:

- Участь жінок в управлінні громадами та в процесах відновлення все ще залишається недостатньою.

- Різні громади (деокуповані, наближені до зон ведення бойових дій, тиліві) стикаються зі схожими проблемами при розробці та реалізації планів/стратегій відновлення.
- В жінок, які беруть участь в процесах відновлення, досить часто не вистачає ресурсів для просування гендерно чутливого та інклюзивного відновлення (недостатня політична вага, недостатність знань, тиск стереотипів «правильних рішень» тощо).
- Наявність в громаді розробленого та затвердженого гендерного профілю або іншого документа, який містить достатньо розгорнуту гендерно-сегреговану інформацію сприяє появі у громаді проєктів соціального спрямування.

ЯК ЦЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ: ГОЛОСИ ЖІНОК, ЯКІ ОЧОЛЮЮТЬ ГРОМАДИ

Дана частина дослідження включала онлайн-фокус-групу (7 учасниць) та два глибинні інтерв'ю з представницями органів місцевого самоврядування. Мета — зібрати живі голоси жінок, які щодня тримають громади в стані життєздатності, і зафіксувати їх досвід, бачення викликів, лідерство у відновленні та бар'єри на цьому шляху.

Формат був відкритим, а тональність — довірливою. І хоча дослідження не претендує на репрезентативність, воно дає змогу відчутти пульс місцевого самоврядування на прифронтових, деокупованих і тилових територіях очима жінок.

До участі долучились представниці громад із різним контекстом:

► **Громади, які були тимчасово окуповані або знаходяться в зоні бойових дій:**

Великописарівська (Сумська обл.), Сновська (Чернігівська обл.), Воскресенська (Миколаївська обл.), Кочубеївська (Херсонська обл.), Баришівська, Бородянська (Київська обл.); Чугуївська (Харківська обл.).

► **тилова громада, яка прийняла велику кількість ВПО:** Мамаївська (Чернівецька обл.).

Команда проєкту щиро вдячна кожній учасниці за участь, довіру та готовність ділитися непростим досвідом. Ці розмови були щирими й змістовними. Саме завдяки їм звіт став живим і по-справжньому значущим.

Контекст: Вплив війни на громади

Повномасштабна війна залишила глибокий відбиток у житті всіх громад, які взяли участь у дослідженні. Хоча масштаб і характер впливу відрізнялися: від щоденних обстрілів та тимчасової окупації до хвиль внутрішньо переміщених осіб, кожна з громад зіткнулася з серйозними викликами: руйнуванням інфраструктури, втратою фахівців, зменшенням доступу до базових послуг і необхідністю ухвалювати критичні рішення в умовах невизначеності та ризику. Водночас, попри напругу та втрати, у громадах відбулася внутрішня мобілізація, проявились лідерство, взаємопідтримка та пошук нових рішень.

У прикордонних і деокупованих громадах, таких як Сновська та Великописарівська, небезпека залишається постійною. Тут обстріли стали звичним фоном життя, а кілька населених пунктів повністю евакуйовані. Одна з учасниць фокус-групи, представниця Сновської громади, емоційно описала ситуацію: *«Маємо 34 км спільного кордону з РФ. Сім сіл повністю відселені. Люди ховаються в школах, у клубах, якщо ті ще вціліли. Але ми тримаємося».*

Громади, які ще до війни активно працювали над розвитком, були змушені переосмислити свої пріоритети. *«Ми хотіли, щоб про нас знали як про громаду, що розвивається. А почули як про громаду, яку нищить ворог. Але ми не склали руки: ухвалили стратегію розвитку, створили гімн, герб, прапор. Це – не просто про символи, це про гідність»*, - поділилася представниця Великописарівської громади.

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

У Чугуївській громаді Харківської області, попри наявність родильного відділення з укриттям, жінки бояться народжувати на місці і виїжджають до інших областей. *«До нас не доїжджає швидко. Самі вивозимо. У нас роддом є, з укриттям, відремонтований. Але жінки бояться там народжувати - їдуть у Полтаву»,* — пояснила представниця громади.

Попри постійні загрози, громади демонструють вражаючу здатність до адаптації. Там, де ще недавно було небезпечно навіть виходити на вулицю, тепер відбуваються громадські обговорення, консультації, працюють громадські організації. *«Ми залучали людей спочатку онлайн, а потім у частково облаштованих укриттях. Було багато активних ГО. Обговорення були жвавими, люди відчували, що їх чують»,* - розповіла представниця Чугуївської громади.

Значну роль у згуртуванні громад зіграли жінки-лідерки, які брали на себе управлінську відповідальність у найскладніші моменти. *«У нас військова адміністрація, її очолює жінка. Буває важко: коли цивільна особа має приймати рішення щодо фортифікацій, будівництва оборонних споруд - а це військова сфера»,* - поділилась одна з учасниць.

Багато громад ініціювали переосмислення освітнього простору. Укриття під житловими будинками, які ще недавно слугували складськими приміщеннями, тепер перетворено на простори безпеки і розвитку. *«Наші діти навчаються під землею — в укриттях. Але вони мають музику, малювання, простір. Це - про гідність. Про життя всупереч війні»,* - наголосила одна з учасниць.

Війна змінила гендерний ландшафт місцевого управління. Жінки стали очільницями комунальних підприємств, опановують раніше «чоловічі» професії. *«У нас недостатньо чоловіків на робітничих посадах, і жінки через центр зайнятості перенавчаються на водіїв тракторів, екскаваторів, електриків»,* - розповіла представниця однієї з прифронтових громад.

У деокупованих громадах Київської області - таких як Бородянська - наслідки бойових дій також були нищівними. Але після звільнення територій громада почала процес самовідновлення. *«У нас був спочатку шок, потім - параліч. Але далі ми включились. Відновили центр надання соціальних послуг. Стали приймати й допомагати іншим. Зараз у нас змішані команди, в яких є місцеві й ВПО, і ми розвиваємо нові формати допомоги»,* - розповіла фахівчиня з соціального захисту. Руйнування житла, втрата родин, ізоляція. Все це поставило нові виклики, з якими громада навчилася працювати через підтримку, відкритість і розвиток нових сервісів.

Баришівська громада на Київщині також стала хабом для координації допомоги та інтеграції ВПО. Відсутність чітких інструкцій і шаблонів змусила місцеву владу імпровізувати. *«Ми будували систему зсередини: без інструкцій, без готових рішень. Іноді це виглядало як імпровізація. Але зараз я бачу: це була мобілізація»,* - ділиться представниця громади, команда якої ініціювала роботу з вразливими групами, впровадила підходи, орієнтовані на потреби жінок, ВПО, людей старшого віку - і поступово перетворила кризу на можливість.

Зовсім іншого характеру виклики постали перед тилловими громадами. Наприклад, Мамаївська громада (Чернівецька область) не зазнала обстрілів, однак стала домом для

сотень ВПО. Це спричинило перенавантаження на інфраструктуру, освіту, медичні заклади. Але громада не тільки вистояла, а й оновила власну ідентичність. *«Ми не знали, як справлятися. Але створили простори підтримки, залучили волонтерів, перезапустили нашу стратегію розвитку. Ми стали іншими»*, - зазначила очільниця громади.

Яскравим прикладом адаптації стало створення прихистку в старому гуртожитку. *«Я ледве забрала цей гуртожиток у Мінекономіки, 20 років він стояв пустий. Прийшли американці і за 15 хвилин було ухвалили рішення: ремонтуємо. За три місяці ми відновили три поверхи. Зараз у ньому мешкає понад 70 людей»*, - розповіла жінка. Проєкт був реалізований у партнерстві з американською християнською структурою під егідою церков, із чіткою умовою: тимчасове проживання до шести місяців, після чого пошук іншого житла. *«Це не просто дах над головою. Це - мотивація. Люди живуть тут пів року. Далі шукають житло, інтегруються, не зупиняються. Це шанс на новий старт»*, - додала керівниця.

Ці історії свідчать: незалежно від географії, рівня руйнації чи початкової спроможності, громади здатні адаптуватись, мобілізуватись і впроваджувати зміни. А ключову роль у цьому процесі відіграють саме жінки - лідерки, менеджерки, волонтерки, сусідки, мами, вчительки. Їхні рішення, дії, витривалість і бачення стали основою виживання й оновлення на місцях.

Жінки в час війни: Реагування, виклики і ролі

Війна змінила обличчя місцевого лідерства, Зараз це обличчя дедалі частіше жіноче. Жінки стали тими, хто тримав і продовжує тримати громади у найскладніші моменти, тими, хто організовував евакуацію, приймав гуманітарну допомогу, відновлював критичні сервіси, надавав психологічну підтримку. Вони діяли у стані постійної мобілізації з перших днів, коли не було ні плану, ні інструкцій, але було розуміння: потрібно щось робити, і негайно.

«Коли почалася війна, перші дні ми просто зустрічали людей. Спати не було коли. Виносили столи, чай, ковдри. Ніхто не питав, чия це функція. Ми просто мусили бути там», - згадує представниця тилової громади.

Роль жінок стала глибшою. У багатьох випадках саме жінки стали неформальними центрами прийняття рішень як у виконавчих органах влади, так і, в цілому, в громадах, де діяли як активістки, координаторки, лідерки громадських ініціатив.

«У нас до війни було четверо директорів комунальних підприємств - усі чоловіки. Тепер - три з них очолюють жінки. Це не просто заміщення. Це інше управління», - зазначила учасниця з Чугуївської громади.

Жінки організовували навчальний процес в укриттях, підтримували літніх людей і ВПО, готували проєкти для міжнародних партнерів, фасували допомогу, проводили громадські обговорення. І все це паралельно з хатніми обов'язками, материнством, доглядом за хворими родичами.

Цей «режим 24/7» мав і свою тіньову сторону. Учасниці фокус-групи та інтерв'ю говорили про глибоке емоційне виснаження, вигорання, відчуття провини й самотності. *«Я працювала зранку до ночі. Дитина спочатку раділа, що в мамі є справа. А потім почала*

замикатися. Зараз ми ніби живемо поруч, але внутрішньо дуже далеко. Це болить», - зізналася одна з учасниць.

Окрім емоційного вигорання, серед викликів, які озвучували жінки, були й сплески домашнього насильства, зокрема після ротацій військових, труднощі з працевлаштуванням, відсутність достатньої підтримки з боку держави або донорів у питаннях ментального здоров'я. Часто проблеми замовчуються або ігноруються - «бо війна, треба терпіти», «він же повернувся з фронту», «це дрібниці на фоні загального болю».

«Після ротацій ми бачимо хвилю агресії. У декого — ПТСР, у декого — просто втома. Але страждають жінки й діти. Ми це бачимо, але не знаємо, як реагувати системно», - поділилася одна з учасниць.

Інша проблема - це втрата мотивації до праці серед частини населення, що довго отримувало гуманітарну допомогу. Жінки-менеджерки, які організовують ярмарки вакансій, стикаються з апатією: «роботодавці є, зарплати пристойні, а людей немає».

«Ми організували ярмарок вакансій: десять роботодавців, зарплати - 20–25 тисяч. А людей одиниці. Просто не прийшли. Є небезпека, що ми "розгодували" суспільство гуманітаркою. Воно втрачає навички самозабезпечення», - прозвучало на фокус-групі.

Попри виклики, жінки не просто тримають громади - вони трансформують їх. Замість звичних моделей управління з'являються інклюзивність, залучення, довіра. Замість конкуренції - співпраця. У багатьох громадах саме жінки ініціювали створення стратегій розвитку, проводили гендерні аудити, аналізували бюджети з урахуванням потреб різних груп населення.

«Гендер - це не тільки про жінок. Це про рівність прав усіх - людей з інвалідністю, дітей, навіть ВПО. І про те, щоб кожен в громаді мав голос», - підкреслила учасниця з Чугуївської громади.

Жінки стали ключовими фігурами у збереженні соціальної тканини, і водночас тими, хто переосмислює майбутнє громад. Вони не лише реагують, а й формують бачення: громади, де є безпека, гідність, участь і турбота.

«Ми працюємо не просто для Перемоги. Ми працюємо для життя після Перемоги», — сказала одна з них.

Жінки і відновлення: Участь та лідерство

Після шоку й термінового реагування громади поступово почали оговтуватися й шукати опори. Питання, які стосуються відновлення, а саме що відновлювати, для кого і навіщо, поставало не як технічна процедура, а як глибокий внутрішній пошук. І саме жінки у багатьох громадах стали тими, хто почав цей діалог: з собою, з громадою, з майбутнім.

Їхні ролі різні: від офіційного лідерства до неформального впливу. У Чугуївській громаді заступниця голови громади розповіла:

«Ми хочемо не просто вижити. Ми хочемо розвиватись. А для цього кожна жінка: кожна освітянка, лікарка, працівниця соціальної сфери має значення».

І це не про пафос. У багатьох громадах саме жінки стали першими, хто почав діяти: ініціювали створення планів відновлення, шукали партнерів, залучали мешканців до обговорень, іноді просто тому, що більше ніхто не наважився.

У деокупованій Бородянці жінка-лідерка зуміла залучити понад два мільйони євро міжнародної допомоги:

«Я показала все, як є - зруйноване, розграбоване. Вони повірили. І тепер ми маємо сучасний центр підтримки».

Це приклад лідерства, заснованого на прозорості, емпатії та довірі. Там, де була руїна - тепер є точка опори.

Водночас, є громади, в яких ситуація кардинально інша. Учасниці дослідження розповідали, що в окремих випадках, жінки, попри фаховість і мотивацію, стикаються з прямим тиском, обмеженням голосу, формальним виключенням із процесів:

«Нам не дають слова на сесії. Прийняли на роботу людину, яка стежить у Facebook, хто з ким спілкується. Демонтують меморіали, будують тротуари замість укриттів. Ми фіксуємо, публікуємо - це хоч якось зупиняє», - поділилась одна з учасниць.

Але й у таких умовах жінки не здаються. Вони утворюють неформальні коаліції, підсилюють одна одну, формують власні простори впливу. Навіть тоді, коли доступ до офіційних обговорень їм закритий.

Тобто, відновлення - це не лише про інфраструктуру. Це про відновлення людяності, зв'язків, культури, гідності. В одній із громад розповіли, як навіть у напівзруйнованих укриттях продовжують працювати гуртки для дітей.

Та є й громади, де дітей майже лишилось. І розмова про відновлення звучить там особливо болісно. Одна з учасниць поділилась:

«У нас немає дітей. І ми розуміємо, що шансів на їх повернення дедалі менше. Можливо, ми станемо зоною для військових частин. Або місцем гідної старості. Але навіть тоді, ми мусимо жити з гідністю».

Цей погляд зустрів емоційну відповідь іншої учасниці: *«Не можна навіть думати так. Без дітей - місто мертве. Якщо немає дітей - немає батьків. Діти, батьки, школи, магазини, бабусі, базар — усе пов'язане. Навіть одне укриття, одне безпечне місце - і це вже сигнал, що тут можна жити. Не опускайте рук».*

Це і є жіноче лідерство у відновленні - гнучке, щире, далекоглядне. Жінки не відмовляються від реальності, але не дозволяють їй стерти надію. Вони бачать і визнають втрати, але не відмовляються від майбутнього.

Одна з учасниць резюмувала: *«Я не хочу повертатись у довоєнне. Я хочу - в краще. Іноді я думаю, що ми маємо шанс вирости з цього всього. Але тільки якщо будемо чесними - з собою, з громадою, з партнерами».*

Саме чесність, взаємність і емпатія - цінності, на яких тримається участь жінок у відновленні. Це не завжди історії про великі проекти. Часто це тихі, щоденні зусилля, які тримають громаду на плаву.

Стан гендерної рівності та інклюзивності

Попри зростання ролі жінок у кризовому реагуванні та відновленні, питання гендерної рівності та інклюзивності залишаються радше точковими ініціативами, ніж системною політикою. У багатьох громадах досі немає гендерних радників, профілів чи політик, а принципи рівності не інтегровані в офіційні документи. Як зазначила одна з учасниць, *«Гендер – це досі для багатьох виключно “про жінок”. А це – про те, як ми працюємо з різними людьми та їхніми потребами»*.

Певні позитивні зрушення все ж є. Наприклад, у Чугуївській громаді сформували гендерний профіль, а згодом розпочали аналіз місцевого бюджету з позицій справедливості й рівного доступу. *«Ми хочемо знати, на що реально витрачаються кошти і хто має до цього доступ. Це не про критику, це про розвиток»*, - пояснює одна з представниць громади.

Втім, більшість учасниць зазначали, що сталість таких ініціатив часто залежить від окремих людей, а не від інституційної підтримки. *«Є людина - є рух. Немає - все згортається»*, - підсумовує учасниця з Херсонщини.

У громадах, які постраждали від окупації або перебувають у прикордонній зоні, гендерна рівність тісно пов'язана з базовим питанням - доступом до послуг. Особливо гостро звучала тема медичних установ. Зруйновані або закриті пологові будинки, відсутність лікарів, страх народжувати в небезпечних умовах - усе це формує критичний контекст. Учасниці розповідали про власний досвід евакуації вагітних жінок, нестачу акушерів, знецінення теми репродуктивного здоров'я у пріоритетах місцевої влади. *«Ризики під час пологів зараз як у воєнному шпиталі. А ми говоримо про звичайних жінок, про матерів»*, — наголосила одна з учасниць.

Ще драматичніша ситуація з доступом до екстреної медичної допомоги. Учасниці згадували випадки, коли доводилося самотужки транспортувати жінок у критичному стані до сусідніх громад, бо *«швидка просто не приїде»*.

У багатьох відповідях учасниць фокус груп та інтерв'ю була відчутна тривога щодо того, що в системі освіти, медицини, соціального захисту - сферах, де працюють переважно жінки - саме жінки беруть на себе надмірну емоційну та фізичну відповідальність без належної підтримки. Їм доводиться балансувати між професійною роллю, материнством і волонтерством, часто за відсутності бодай мінімального ресурсу для відновлення власних сил.

Окрема тема - потреба в кризових послугах для жінок, зокрема тих, хто пережив домашнє або сексуальне насильство. Ця проблема стала ще гострішою після початку повномасштабної війни, особливо в громадах, де зростає кількість військових або колишніх військових у відпустках. Учасниці зазначали, що більшість таких випадків залишаються невидимими через стигму, брак довіри до правоохоронців і відсутність доступу до спеціалізованих сервісів.

Схожа невидимість спостерігається і щодо потреб інших вразливих груп: людей з інвалідністю, самотніх старших жінок, ЛГБТК+ осіб, підлітків. У фокус-групах звучало, що відновлення, орієнтоване лише на *«середнього мешканця»*, автоматично відкидає всіх інших.

«Інклюзивність - це не пандус. Це коли ти можеш бути собою і мати доступ до ресурсів, незалежно від того, скільки тобі років, яке в тебе тіло, кого ти любиш і де ти живеш», — сказала одна з інтерв'ююваних.

Загалом, якщо підсумувати, сьогодні стан гендерної рівності й інклюзії в громадах можна описати як зародковий, фрагментарний, залежний від людського ресурсу. Але саме завдяки рішучим і вмотивованим жінкам, які вже змінюють громади, є надія на системні зміни.

ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО У ВІДНОВЛЕННІ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИСВІТЛЕННЯ В ЗМІ

В межах дослідження було проведено контент-аналіз офіційних сайтів 40 цільових громад, а також новинні інтернет-ресурси, на яких публікуються матеріали, присвячені подіям в цільових громадах.

Ключові спостереження:

1. Обмежена інформація про персоналії

- ▶ У відкритих джерелах мало конкретної інформації про жінок-керівниць громад
- ▶ Офіційні сайти громад часто містять мінімальну інформацію про керівництво

2. Специфіка висвітлення в умовах війни

- ▶ Багато громад мають окремі сторінки в соцмережах "воєнного часу" (як Лебединська міська рада), з обмеженою кількістю інформації.
- ▶ Акцент на оперативній інформації про безпеку та гуманітарну допомогу
- ▶ Менше уваги приділяється персональним досягненням керівників/ць

3. Проблеми з доступністю інформації

- ▶ Деякі офіційні сайти громад не працюють або працюють в тестовому режимі
- ▶ Обмежений доступ до архівних матеріалів через технічні проблеми
- ▶ Багато сайтів зосереджені на поточних новинах, а не на аналітичних матеріалах

Аналіз висвітлення діяльності жінок-керівниць громад у медіа

Методологія дослідження

Проведено аналіз відкритих джерел: офіційних сайтів громад, сторінок у соціальних мережах, реєстрових даних та медіа-висвітлення для громад зі списку з акцентом на гендерні аспекти керівництва.

Особливості висвітлення в умовах війни

1. Загальні тенденції

- ▶ Зосередження на функціональності: Більше уваги оперативній інформації, ніж персоналіям
- ▶ Технічні обмеження: Багато сайтів працюють у тестовому режимі або мають обмежений функціонал
- ▶ Акцент на результат: Менше персоналізації, більше фокусу на конкретних досягненнях

2. Специфіка висвітлення жіночого лідерства

- ▶ Позитивні аспекти
 - Відкритість інформації про керівний склад

- Регулярне оновлення контенту на офіційних ресурсах
- Чітке зазначення посад та контактної інформації

► Обмеження

- Недостатньо персоналізованого контенту про досягнення

Так, при описі ідей або проєктів згадки про керівниць і активісток із зазначенням прізвищ, імен і посад/ролей в громаді є у 100% інформаційних матеріалів, підготовлених в межах проєктів, реалізованих за підтримки міжнародних благодійних організацій і донорів. Тоді як на офіційних сторінках громад в соціальних мережах і, навіть, на особистих сторінках жінок, які безпосередньо займаються відновленням громад, інформація подається як "досягнення громади", "колективний успіх". Жінки-керівниці уникають використання займенника "я", і в переважній більшості матеріалів (навіть якщо це індивідуальне інтерв'ю для медіа або/і в рамках дослідження) говорять "ми" (41.7% "ми", "наша громада", наш колектив" проти 9% "я", "моя громада", понад 50% матеріалів подають інформацію в пасиві третьої особи "в громаді зроблено", "в громаді відкрито", "в селищі N з'явилося" тощо).

В свою чергу, в понад 70% матеріалів на сторінках в соціальних мережах громад, очолюваних чоловіками, мають кількаразове нагадування прізвищ, імен і посад чоловіків-керівників різних рівнів.

- Обмежена інформація про стиль керівництва
- Мало аналітичних матеріалів про специфіку жіночого лідерства

3. Порівняльний аналіз

► Схожості в висвітленні

- Однаковий формат подання інформації на офіційних сайтах
- Стандартизовані контактні дані
- Фокус на поточній діяльності громади

► Відмінності

- Жінки-керівники: Частіше зазначаються як "в.о." або "секретар, що виконує обов'язки"
- Чоловіки-керівники: Частіше мають повноважний статус "голова"
- Медіа-увага: Обмежена для обох категорій через воєнні обставини

4. Проблеми дослідження

► Обмеження доступу до інформації

- Багато офіційних сайтів не працюють або працюють обмежено
- Соціальні мережі важко доступні для систематичного аналізу
- Регіональні медіа мало висвітлюють персоналії керівників
- Воєнні обставини обмежують інформаційну активність

Аналіз тональності висвітлення

1. Жінки на керівних посадах

► Позитивні маркери

- Звичайні українські жінки роблять надзвичайні речі
- Емоційне забарвлення через призму подолання труднощів
- Акцент на особистих якостях та мотивації
- Висвітлення через контекст жіночого конгресу як окремої категорії

► Статусні особливості

- Частіше згадуються як "секретар ради", "виконуюча обов'язки"
- Менша формальна владна позиція
- Більше уваги приділяється особистій історії

(характерно для індивідуальних інтерв'ю, в яких обов'язково присутня особиста історія героїні)

2. Чоловіки на керівних посадах

► Нейтральні/офіційні маркери

- "Голова громади", "керівник центру", "міський голова"
- Акцент на посадових обов'язках та результатах
- Фокус на управлінських рішеннях
- Висвітлення через призму офіційних повноважень

(в матеріалах описуються конкретні обставини, при яких приймалися рішення)

► Статусні особливості

- Частіше мають повноважний статус "голова"
- Згадуються в контексті офіційних заходів
- Менше персоналізації, більше інституційності

3. Ключові відмінності в тональності

► Емоційне забарвлення

- Жінки: Більш емоційне, особистісне висвітлення
- Чоловіки: Нейтрально-офіційне, інституційне

► Контекст подачі:

- Жінки: Через призму "подолання викликів", "надзвичайних обставин"
- Чоловіки: Через призму "виконання обов'язків", "управлінських рішень"

► Статусна позиція:

- Жінки: Частіше тимчасові або допоміжні посади
- Чоловіки: Частіше повноважні керівні посади

4. Гендерні стереотипи в медіа-висвітленні

- ▶ Жіноче лідерство подається як:
 - Виняткове ("треба окремо відзначати")
 - Емоційно забарвлене
 - Пов'язане з особистою жертвою
 - Тимчасове або вимушене обставинами
- ▶ Чоловіче лідерство подається як:
 - Звичайне (не потребує особливого висвітлення)
 - Раціонально-управлінське
 - Пов'язане з професійною компетентністю
 - Стабільне та інституційне

Висновки щодо тональності

- ▶ Гендерна асиметрія: Жіноче лідерство частіше романтизується, але водночас принижується через тимчасовість статусу
- ▶ Медіа-стереотипи: Жінки-керівники висвітлюються як "героїні обставин", чоловіки - як "професійні управлінці"
- ▶ Статусна нерівність: Систематична різниця в офіційних статусах (в.о. vs повноважний голова)
- ▶ Контекстуальні відмінності: Жіноче лідерство потребує "виправдання" через війну/кризу, чоловіче - сприймається як норма

Аналіз змін у висвітленні керівників/ць громад: до війни vs під час війни

Методологія аналізу

Проведено порівняльний аналіз медіа-висвітлення діяльності керівників/ць громад у періоди:

- ➔ До повномасштабної війни: 2019-2021 роки
- ➔ Під час війни: з 24 лютого 2022 року по теперішній час

1. Зміни у загальному контексті висвітлення

До війни (2019-2021)

- ▶ Характерні риси медіа-висвітлення
 - Фокус на місцевих ініціативах та проектах розвитку
 - Увага до нестандартних підходів
 - Рутинне висвітлення управлінської діяльності
 - Акцент на економічному розвитку громад

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

- Персоналізація через місцеві досягнення

► Тональність:

- Нейтрально-позитивна
- Локальна орієнтованість
- Фокус на "цікавих історіях"

Під час війни (2022-2025)

► Характерні риси медіа-висвітлення:

- Фокус на відновленні та виживанні
- Акцент на лідерських якостях в кризових умовах
- Героїзація управлінської діяльності
- Увага до гуманітарних та безпекових питань
- Персоналізація через подолання труднощів

► Тональність:

- Емоційно забарвлена
- Національна значущість
- Фокус на "героїчних історіях"

2. Гендерні зміни у висвітленні

► Жінки-керівниці

До війни:

- Мінімальне висвітлення гендерного аспекту
- Рідкісні згадки про жіноче лідерство як особливість
- Стандартне висвітлення посадових обов'язків
- Існування "Мережі жінок-лідерок місцевого самоврядування"

Під час війни:

- Кардинальна зміна наративу: жіноче лідерство як символ стійкості

Так, наприклад, Forbes створив рейтинг "50 лідерок України воєнного часу" від — Forbes.ua - це яскравий приклад того, як війна спричинила появу нових форматів висвітлення жіночого лідерства.

- "Наш опір набув виразно жіноче обличчя" - заява Олени Зеленської
- Романтизація жіночої ролі у відновленні
- Акцент на емоційних та особистісних аспектах

► Чоловіки-керівники

До війни:

- Нейтральне, інституційне висвітлення
- Фокус на управлінських рішеннях

- Відсутність гендерного маркування

Під час війни:

- Збереження інституційного підходу
- Акцент на "сильному лідерстві" в кризових умовах
- Менше емоційного забарвлення

3. Ключові трансформації

- Зміна критеріїв успішності

До війни:

- Економічні показники
- Інфраструктурні проекти
- Інноваційні підходи

Під час війни:

- Швидкість відновлення
- Ефективність евакуації
- Організація допомоги постраждалим

- Зміна медіа-фокусу

До війни:

- Локальні медіа
- Спеціалізовані видання
- Періодичне висвітлення

Під час війни:

- Національні медіа
- Міжнародна увага
- Постійний моніторинг

- Зміна статусного сприйняття

До війни:

- Керівники громад як місцеві управлінці
- Обмежена публічна увага
- Фокус на професійних якостях

Під час війни:

- Керівники як "герої тилу"
- Висока публічна увага
- Фокус на особистих якостях та стійкості

4. Специфіка гендерних змін

Парадокс жіночого лідерства

► Позитивні зміни:

- Підвищена увага до жінок-керівників (цей факт потребує глибшого дослідження причин із застосуванням ширшої вибірки громад, в тому числі тих, які не брали участь в проєктах міжнародної підтримки, оскільки може бути зумовлений цілеспрямованою діяльністю жіночих і феміністичних організацій із підтримки жіночого лідерства і сфокусованого гендерно чутливого висвітлення відповідно до вимог міжнародних донорів)
- Визнання їх ефективності в кризових умовах

Наприклад, таке твердження є доволі поширеним в медіа: "...жінки набули непересічної ролі під час війни... і про це вже сьогодні говорять міжнародні експерти та академічна спільнота, громадські активісти і навіть духовні лідери" (7) "Лідерство українських жінок: на війні та після перемоги України", Ірина Дробович

- Руйнування стереотипів про "слабке" жіноче лідерство

► Проблемні аспекти:

- Романтизація та стереотипізація
- Прив'язка успіху до "винятковості" обставин
- Збереження статусної нерівності (частіше "в.о.")

► Стабільність чоловічих позицій

- Збереження домінування на повноважних посадах
- Менші зміни у способах висвітлення
- Сприйняття як "норма" навіть в кризових умовах

Висновки

► Основні тенденції:

- **Героїзація vs Інституціоналізація:** Жіноче лідерство героїзується, чоловіче - інституціоналізується
- **Контекстуальність vs Універсальність:** Жіночий успіх прив'язується до конкретних обставин, чоловічий - сприймається як універсальний
- **Емоційність vs Раціональність:** Жінки висвітлюються через емоційну призму, чоловіки - через раціональну
- **Винятковість vs Нормальність:** Жіноче лідерство подається як виняткове, чоловіче - як нормальне

► Системні проблеми:

- Збереження гендерних стереотипів навіть при підвищенні уваги

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

- Відсутність структурних змін у статусних позиціях
- Ризик повернення до "старих" наративів після завершення війни

Рекомендації

- **Деконструкція стереотипів:** Висвітлювати жіноче лідерство як професійну компетентність, а не винятковість
- **Статусна рівність:** Звертати увагу на формальні статуси та посади
- **Довгострокова перспектива:** Готуватися до необхідності докладати зусилля для збереження позитивних змін після війни
- **Медіа-освіта:** Навчання журналістів гендерно-чутливого висвітлення

Декілька аспектів, які потребують подальшого дослідження:

Довгострокові наслідки - чи закріпляться ці зміни в медіа-дискурсі після війни? Історично, воєнний час часто дає жінкам більше можливостей, які потім згортаються в мирний час.

Регіональні відмінності - варто поглиблено дослідити чи є різниця у висвітленні жіночого лідерства між регіонами.

Вплив на практики - чи впливає зміна медіа-наративу на реальне політичне представництво жінок у владі і чи збережеться ця тенденція під час перших повоєнних виборів?

ПОЗИТИВНІ ПРАКТИКИ ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА У ВІДНОВЛЕННІ

Жінки і безпека. Демінерки

Станом на вересень 2024 року в Україні 139 тисяч квадратних кілометрів вважаються потенційно замінованими. Не вся ця площа вимагає розмінування, однак всі 139 тис. км доведеться дослідити на наявність вибухонебезпечних предметів.

Площа потенційно замінованих територій в Україні більша, ніж вся Греція або Північна Корея, або ж сукупна площа Донецької, Луганської, Харківської, Дніпропетровської та Рівненської областей.

Близько 30% усіх розмінувальників/ць в Україні — це жінки, писали у Мінекономіки ще у квітні 2024 року. Їх може стати ще більше, адже гендерна трансформацію протимінної діяльності в Україні наразі є необхідністю, без якої відновлення країни розтягнеться на багато десятиліть.

Фото: The Ukrainians/Reporters

Демінери/ки займаються пошуком вибухонебезпечних предметів, однак не знешкоджують їх. Натомість вони фіксують місце перебування мін та інших небезпечних об'єктів та повідомляють про них саперам/кам.

Чи стикаються демінерки з гендерними стереотипами? Підлеглі Галини кажуть, що не мають від стереотипів стосовно місця жінок у суспільстві, тому в першу чергу бачать у своїй керівниці прискіпливу та турботливу лідерку.

“Це у РФ жінки — рабині й домогосподарки, а в нас вони нащадки амазонок. Зі мною в ТрО служили понад 10 % жінок, тому мене не дивують жінки-демінерки”, — демінер Олексій Костенко з Харкова.

Галина вважає, що материнський інстинкт змусив її доєднатися до команди демінерів. Її трирічна внучка наразі проживає на заході України, однак бабуся мріє зробити для неї безпечним і схід.

Текст виготовлено на основі матеріалів видання “Вільне радіо”⁽⁸⁾

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Жінки і безпека. Пожежна команда

В березні 2023 року дві добровольчі пожежні бригади із сел Нестоїта та Мардарівка отримали пожежні машини як допомогу із Німеччини. Дані населені пункти відділені від центру громади та підрозділу ДСНС, тому мають бути забезпечені всім необхідним для гасіння пожеж. До складу пожежних бригад входять жінки і чоловіки.

Проект «Добровольці на чергуванні: формування добровільного пожежного підрозділу у селі Мардарівка», що реалізується в громаді в межах імплементації плану відновлення та розвитку, спрямований на підвищення спроможності добровільних пожежних команд у сільських населених пунктах та зміцнення безпеки громади.

В межах реалізації плану відновлення та розвитку громади, розробленого за підтримки ПРООН в 2024 році, розпочалось навчання для трьох добровільних пожежних бригад, які складаються з 15 осіб. Запуск роботи трьох добровільних пожежних бригад дозволить скоротити тривалість реагування на виклик щодо пожежі у громаді з 40 хвилин до 5-20 хвилин. Під час тренінгу учасники отримали практичні знання з ліквідації пожеж, використання спеціального обладнання та надання першої допомоги постраждалим. Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні за фінансової підтримки уряду Японії передала необхідне обладнання для добровільної пожежної бригади в селі Мардарівка Куяльницької сільської територіальної громади Одеської області: одяг, взуття, каски, сокири, вогнегасники тощо.

Текст виготовлено на основі матеріалів офіційного сайту ПРООН в Україні ⁽⁹⁾.

Жінки у будівництві

Однією з проблем, з якою Україна може стикнутися при відбудові, і яка вже зараз загострюється – брак кадрів, особливо в тих сферах, які традиційно вважаються чоловічими. Кадровий голод виникає через внутрішню міграцію, еміграцію, мобілізацію чоловіків тощо. Вирішенням цієї проблеми може стати залучення жінок до будівництва. Вже сьогодні жінки відіграють важливу роль у процесі відновлення: від волонтерської діяльності до роботи в галузях важкої промисловості, будівництва та містопланування.

«Кількість жінок на будівельних роботах збільшується, так само як і їх зацікавленість.

Фото: Reskilling Ukraine

На сьогодні у нашій компанії працює 54,5% жінок та 45,5% чоловіків, що підкреслює наш підхід до рівних можливостей. 33% керівників будівельних проєктів у компанії — жінки, а загалом 46% жінок займають керівні посади. Якщо говорити про тенденції останніх років, ми спостерігаємо зростання зацікавленості жінок до будівельної сфери. Ми активно працюємо зі студентами, підтримуємо нове покоління професіоналів і надихаємо молодь до сміливих кар'єрних рішень. Серед тих, хто будує

своє майбутнє разом із нами, дедалі більше дівчат», — пояснює Вікторія Никітіна, HRD девелоперка Alterra Group.

За спостереженнями, Анни Кириї, архітекторки та заступниці голови Спільки архітекторів України, при підборі кандидатів на посаду архітектора у команду Архітектурно-проектної групи Анни Кириї 60% резюме надсилають жінки, а 40% — чоловіки, переважно студенти.

«Зараз в моїй компанії працюють 70% жінок і 30% чоловіків. Але знову ж таки це не статистика, це суб'єктивний досвід, — зазначає архітекторка. — На мою думку, в цій професії головне професіоналізм, а не гендерна приналежність».

Григорій Мельничук, в.о. декана факультету архітектури, будівництва та дизайну КАІ, зазначає, що частка жінок-містопланувальниць та жінок-архітекторів збільшилася, особливо на місцевому рівні роботи архітекторів.

Фото: Reskilling Ukraine

Попри те, що рівень залучення жінок у сфері будівництва збільшився, досі існують виклики, з якими стикаються жінки. Йдеться про гендерні стереотипи, адже будівництво досі сприймається, як «чоловіча» професія. Через це спостерігається брак жінок-менторок. «Молодим спеціалістам часто не вистачає наставництва від жінок, які вже досягли успіху у цій сфері. У нас в компанії є чарівні жінки, які виступають менторами для молодих спеціалістів,

які демонструють професіоналізм, вчать, як можна будувати свою кар'єру, і діляться своїми знаннями», — коментує Вікторія Нікітіна.

На Київщині на базі Немішаївського фахового коледжу відкрили першу в Україні жіночу школу операторок будівельної техніки. Протягом 9-тижневого курсу жінки навчаються працювати на сучасній будівельній техніці, включаючи екскаватори-навантажувачі, телескопічні навантажувачі, міні-навантажувачі та міні-екскаватори. А по завершенню курсу випускниці отримують реальну роботу.

«Навчати дівчат керувати важкою будівельною технікою було моєю мрією ще до війни. Але тоді для її реалізації не було підстав — на будівництвах вистачало чоловіків. Момент втілення ідеї прийшов із початком повномасштабного вторгнення. Я зрозуміла — нас чекатиме дуже серйозний кадровий голод в галузі. Його треба починати долати вже зараз і показувати спроможність жінок», — говорить Юлія Скічко, керівниця ГК "АЛЕФ СТРОЙ".

Урочисте відкриття "Школи операторів будівельної техніки" відбулося 1-го серпня 2024 року, а вже 5-го серпня перша група з 15 жінок розпочала навчання. За планами організаторів, навчання пройдуть 75 учениць у п'яти навчальних групах.

Представники/ці навчальних курсів запевняють, що випадків відмови у працевлаштуванні через стать зафіксовано не було. Однією з важливих змін у програмі стало залучення потенційних роботодавців/ць до процесу набору. Завдяки цьому учасниці ще на етапі подання заявки можуть оцінити свої кар'єрні перспективи після завершення навчання.

Попит на подібні навчальні програми зростає, і випускниці стають прикладом для інших. Зміни відбуваються не лише на рівні навчання, а й у самій будівельній галузі: все більше роботодавців/ць готові наймати жінок на технічні спеціальності.

Програму реалізовує компанія «Алеф Строй» (ТОВ «ВБК "Елітпроект-Буд») у партнерстві з Немішаївським фаховим коледжем НУБІП України за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» та Міністерства економіки України.

«Зацікавленість жінок значно зросла після першого випуску восени 2024 року, коли перші випускниці стали взірцем та довели, що жінка може опанувати будівельну техніку у тому числі екскаватори та навантажувачі», — говорить Юлія Скічко.

Керівниця проєкту каже, що попит на випускниць серед роботодавців досить високий, наймолодшій випускниці, яка вже працює, 20 років, а найстаршій — 53 роки.

Перший випуск «Школи операторів будівельної техніки» став офіційним рекордом України, що був зафіксований у книзі рекордів Book World Records після проходження експертизи. Це перший проєкт, що перекваліфікував жінок у нетиповий фах у дуальному форматі, коли підприємство об'єднує свої зусилля з державним освітнім закладом у навчанні.

Залучення жінок до процесів відбудови є не лише вимушеною відповіддю на дефіцит робочої сили, а й важливим кроком до руйнування гендерних стереотипів та розширення доступу жінок до стереотипно «чоловічих» професій. Жінки активніше опановують нові процесії, займають керівні посади та стають незамінною частиною відновлення країни.

Текст підготовлено на основі матеріалів інтернет-видання "Property times"⁽¹⁰⁾

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Жінки і соціальні проєкти

Мамаївська громада з Чернівецької області під керівництвом Наталії Катрюк прийняла значну кількість ВПО, має численні волонтерські ініціативи, налагоджує нові та залучає вже налагоджені міжнародні зв'язки, щоб забезпечити підтримку тим, хто її потребує.

«Ми прийняли близько 2,8 тисячі ВПО, а це близько 14% від кількості нашого населення. Ще 1,5 тисячі проїхали через нашу громаду транзитом. У нас густонаселений сектор та немає покинутих будинків, тож першим питанням стало розселення людей у садочки та школи, створення прихистків. А коли перші місяці війни минули, постало інше питання – пошук місця для постійного проживання переселенців та їх інтеграція у життя нашої громади», - поділилася спогадами голова громади Наталія Катрюк.

Наталія розповіла, що у питанні пошуку постійного житла для переселенців була знайдена стара триповерхова будівля, яка потребувала капітальних вкладень. Заручившись своїми зв'язками з партнерськими та міжнародними організаціями, голові вдалося залучити на її віднову понад 6 млн грн. Відновлювали все: подачу води, електрику, санвузли, облаштовували кімнати, закуповували техніку. І вже 1 вересня 2022 року громада відкрила Шелтер святої Ольги.

Як очільниця громади Наталія Катрюк переймається й питанням інтеграції переселенців та їхніх дітей у життя Мамаївської громади. За її повідомленням, серед дітей ВПО є і такі, що потребують стороннього догляду. Тому виникла ідея створити Центр реабілітації дітей на базі шелтеру.

За рахунок місцевого бюджету та допомоги міжнародних партнерів вже облаштовано офіс. У офісі працює соціальне кафе «Горнятко», куди працевлаштовують молодих людей з числа ВПО та молодь з інвалідністю. Планується залучити на роботу в офіс психолога, соціального працівника – також з числа ВПО.

Текст підготовлено на основі матеріалів з офіційної сторінки проєкту “U-LEAD”⁽¹¹⁾

ВИСНОВКИ

1. Війна радикально трансформувала громади — і фізично, і соціально.

Громади, представлені в дослідженні, опинилися в різних умовах — від повної окупації до прийому тисяч внутрішньо переміщених осіб. Проте для всіх спільною стала руйнація інфраструктури, нестача кадрів, зниження доступу до базових послуг і виснаження соціальної тканини. Під тиском кризи органи місцевого самоврядування змушені були ухвалювати критично важливі рішення без чітких орієнтирів і часто — без підтримки ззовні.

2. Жінки стали ключовими фігурами виживання та стабілізації.

У критичні моменти саме жінки — голови, заступниці, керівниці відділів — координували процес евакуації, запускали гуманітарні штаби, забезпечували безперервність освітніх і медичних процесів, підтримували громади в інформаційному та емоційному вимірах. Вони утримували життєздатність систем і одночасно стали символом надійності та турботи. Проте їхня участь часто залишалася «невидимою» у формальних процесах ухвалення рішень.

3. Водночас жінки-лідерки працюють із постійним навантаженням і вигоранням.

Фактично 24/7 — це новий робочий режим для багатьох. Поруч із відповідальністю за громаду жінки змушені були долати власне вигорання, поєднувати лідерство з материнством, піклуванням про родину. У громадах фіксуються сплески домашнього насильства (особливо після ротацій військових), а системної підтримки для постраждалих критично не вистачає.

4. Безпечне середовище для жінок і вразливих груп залишається критичним викликом.

У багатьох громадах зруйновані медичні заклади, відсутній доступ до репродуктивних послуг, не функціонують кризові притулки, а школи досі без укриттів. Це створює додаткову вразливість для жінок, дітей і людей, які потребують підтримки. Водночас саме жінки-лідерки найчастіше порушують ці питання і шукають рішення, не чекаючи наказу зверху.

5. Участь жінок у відновленні — наявна, але формалізується рідко.

Жінки ініціюють інфраструктурні рішення, залучають партнерів, формують бачення стратегії відновлення, однак не завжди мають формальний доступ до процесів ухвалення рішень. У частині громад їм буквально не дають слова під час сесій, або ж спостерігається опір із боку місцевих «традиційних» еліт. При цьому саме жінки часто стають авторками змін через неформальні коаліції, волонтерські мережі, громадські ініціативи.

6. Гендерна рівність та інклюзивність — здебільшого ініціатива окремих людей.

Там, де в громаді є гендерний профіль, консультації з жінками чи практика інклюзивного планування — це результат лідерства однієї-двох осіб. Як правило, такі практики є результатом співпраці донорських організацій та представниць/ків органів місцевого самоврядування. Системної підтримки, включно з ресурсами, рішеннями,

обов'язковими механізмами — немає. Інклюзія в розумінні потреб жінок, людей з інвалідністю, ЛГБТК+, літніх осіб — поки що радше декларативна або ситуативна.

7. Громади залишаються суб'єктами змін, попри кризу.

Попри руйнування, небезпеку й відчуття самотності, громади не опускають рук. Жінки демонструють лідерство, запускають партнерства, розробляють рішення, що враховують як короткотермінову потребу, так і стратегічну перспективу. Вони не просто реагують — вони формують напрямки руху. Це свідчить про глибоку суб'єктність громад і потенціал до трансформацій, що виходять за межі виживання.

8. Війна стимулює переосмислення стратегій розвитку.

Під тиском нових викликів громади починають інакше дивитися на свою ідентичність і перспективи. Йдеться не лише про відновлення доріг і шкіл, а про трансформацію: переосмислення соціальних функцій, нові моделі підтримки старшого покоління, інтеграцію ВПО, розвиток людського капіталу. Жінки у владі бачать це й вже починають відповідати через створення просторів підтримки, культурні ініціативи, адаптацію освітніх процесів.

9. Поступове оновлення політичного життя — можливість і ризик одночасно.

У низці громад, де почали формуватись нові конфігурації влади, жінки, які проявили лідерство в умовах війни, дедалі частіше стикаються з прямим або прихованим опором. Їх сприймають як політичну загрозу і намагаються відсунути від процесів, дискредитувати, обмежити у видимості. Така тенденція особливо посилюється в громадах, де відновлюється чоловіче домінування у владі. Втрата голосу жінок, які втримали громади у найважчі періоди, - не лише несправедливість, а й загроза сталості відновлення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для органів місцевого самоврядування (ОМС)

- **Сприяти відновленню партисипативних практик у громадах.**

Варто розглянути можливість повернення до відкритих обговорень, публічних консультацій і дорадчих форматів, зокрема із залученням жінок, молоді, ВПО, людей з інвалідністю. У період воєнного стану ці практики були призупинені, однак саме вони можуть зміцнити довіру й згуртованість у період відновлення.

- **Розглянути можливість системного залучення жінок до стратегічного планування та відбудови.**

Формати робочих груп, консультацій, наглядових рад можуть стати ефективними механізмами включення жінок до прийняття рішень.

- **Інституціоналізувати інклюзивні підходи.**

Варто підтримати ініціативи, що стосуються гендерного профілю громади, гендерно орієнтованого бюджетування, оцінки потреб вразливих груп, як інструменти ефективного управління.

- **Розвивати безпечну та доступну інфраструктуру.**

Зокрема, укриття в закладах освіти, простори для позашкільної активності, центри підтримки для жінок із дітьми, літніх людей та ВПО.

- **Підтримувати жіноче лідерство та ініціативи.**

Навіть невелика фінансова чи організаційна допомога може посилити сталу локальну активність і згуртування в громаді.

- **Розглянути можливість створення механізмів підтримки комунікації між громадами та переміщеними мешканками/цями.**

Це може включати цифрові платформи, інформаційні канали, дні громади в місцях евакуації, культурні чи освітні ініціативи. Такий зв'язок важливий для збереження спільнот, ідентичності, а в перспективі — для повернення та участі у житті громад.

Для центральної влади

- **Інтегрувати гендерні підходи у державні програми відновлення.**

Доцільно передбачити включення гендерно-чутливих індикаторів, механізмів оцінки впливу на різні групи населення, а також вимог до звітування про залучення жінок, молоді, людей з інвалідністю та ВПО.

- **Пріоритетно відновлювати базові послуги у деокупованих та прифронтових громадах.**

Особлива увага репродуктивній медицині, кризовій допомозі, швидкій медичній евакуації, а також доступу до безпечної освіти та догляду за дітьми.

Це дослідження стало можливим завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності націй та розвитку Сполученого Королівства в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека: діємо разом», який реалізує Український Жіночий Фонд. Інформація, що представлена у матеріалі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії, Українського Жіночого Фонду та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

- **Забезпечити доступ до безпечного та придатного для життя житла.**

Варто розглядати житло як базову потребу та складову безпеки. Йдеться не лише про термінові рішення, а й про підтримку моделей тимчасового прихистку з подальшою інтеграцією. Особлива увага потребам ВПО з тимчасово окупованих територій, родинам з дітьми та людям з інвалідністю.

- **Передбачити публічне фінансування інклюзивних і гендерно-чутливих ініціатив.**

Це можуть бути конкурсні програми, субвенції для громад, підтримка локальних партнерств і проєктів, орієнтованих на залучення різних груп населення до відновлення.

- **Передбачити програми підтримки адаптації військовослужбовців до мирного життя.**

Варто розглянути впровадження цілісних програм соціально-психологічної адаптації для осіб, які повертаються з війни, - із фокусом на роботу з травмою, відновлення стосунків, профілактику гендерно-зумовленого насильства (ГЗН). Це може бути частиною ширшої політики відновлення спільнот і безпеки в громадах.

Для міжнародних партнерів

- **Сприймати підтримку жіночого лідерства як окремий напрям.**

Це стосується не лише формальної участі жінок у процесах відновлення, а й інвестування у сталість. Йдеться про навчання, менторство, розвиток лідерських навичок та організаційний розвиток локальних жіночих ініціатив.

- **Враховувати контекстність громад.**

Важливо розрізняти виклики і потреби тилових, прифронтових, тимчасово окупованих і деокупованих територій, а також адаптувати підхід і формат проєктної роботи до умов кожної громади.

- **Залучати місцеві жіночі ініціативи до всіх етапів проєктного циклу.**

Від спільного планування програм до реалізації і моніторингу. Такий підхід підвищує релевантність рішень, зміцнює відповідальність і довіру на місцях.

- **Підтримувати адвокацію залучення жінок до мирних переговорів та постконфліктного планування.**

Важливо визнавати жінок не лише як бенефіціарок, а як повноцінних учасниць процесів прийняття рішень. Це відповідає міжнародним зобов'язанням України, зокрема в межах виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325.

- **Бачити Україну як джерело унікального досвіду кризового жіночого лідерства.**

Жінки, які працювали у громадах під час окупації, приймали ВПО, забезпечували функціонування освіти, охорони здоров'я і гуманітарної підтримки, створили практики, що можуть бути цінними у глобальному контексті. Їхній досвід важливо підтримувати, документувати й поширювати.

Для громадських організацій та неформальних ініціатив

- **Формувати горизонтальні жіночі мережі.**

Вони можуть стати не лише майданчиком взаємної підтримки, а й простором для адвокації, неформального навчання, менторства та обміну досвідом між громадами.

- **Привертати увагу до замовчуваних і недостатньо видимих тем.**

Серед них емоційне вигорання лідерок, витіснення жінок з політичного життя, подвійне навантаження через доглядову працю, травма громад після втрати дітей та виклики повернення до нормального життя в умовах невизначеності.

- **Розвивати ініціативи, пов'язані з інфраструктурою турботи.**

Це можуть бути програми підтримки батьківства, мобільні кризові простори, групи взаємодопомоги для доглядальниць, а також освітні заходи з відновлення зв'язків у громадах, які постраждали від війни.

- **Включати жінок з різним досвідом і статусом у спільні дії.**

Залучення ВПО, жінок з інвалідністю, молодих лідерок, жінок з тимчасово окупованих територій допоможе розширити перспективу та зробити голос громад більш репрезентативним.

- **Сприяти налагодженню партнерств між громадами.**

Обмін досвідом між тилowymi, деокупованими і прифронтовими громадами може стати джерелом нових рішень, солідарності та сили.

Участь жінок в процесах відновлення – це величезні можливості для України не лише відновитись після повномасштабної війни до довоєнного рівня, але й побудувати сильну та розвинену країну, в якій кожна людина буде почуватись безпечно та комфортно, країну, в якій кожна і кожен матиме можливості реалізувати свій потенціал і почуватись гідно.

Бібліографія

- 1) <https://www.zsu.gov.ua/golovnokomanduvach-zbrojnyh-syl-ukrayiny-pryvitav-zhinok-vijskovosluzhbovycz-iz-mizhnarodnym-dnem-borotby-za-prava-zhinok/>
- 2) <https://www.cvk.gov.ua/actualna-informaciya/187243.html>
- 3) <https://nads.gov.ua/test?v=66de8f59549ff>
- 4) <https://ces.org.ua/plani-vidnovlennya-ta-rozvitku-pilotn/>
- 5) <https://u-lead.org.ua/#our-priorities>
- 6) <https://msap.uek.krakow.pl/en/projekty/projects/dobre-overview/>
- 7) <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/248335/>
- 8) <https://freeradio.com.ua>
- 9) <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/proon-ta-yaponiya-pidtrymaly-rozvytok-dobrovilnykh-pozhezhnykh-komand-u-kuyalnyiyskiy-hromadi>
- 10) https://propertytimes.com.ua/vidbudova/vidbudova_ukrayini_yaku_rol_u_niy_vidigrayut_zhinki
- 11) <https://u-lead.org.ua/news/75?fbclid=IwAR3XyVu7gQnoy8EYTsGd2Zqz6MOCdVxFv-WkJ0Um0IVfLA52-O4K8mPA3uQ>